

NYERE TID

Main Themes in European History. European History from 1500 to the Present. General Editor: BRUCE MAZLISH. New York, The Macmillan Company; London, Collier-Macmillan Limited. – Intellectual Movements in Modern European History, ed. by F. L. BAUMER. 1965. ix + 149 s. – Exploration and Discovery, ed. by R. G. ALBION. 1965. viii + 151 s. – Agrarian Conditions in Modern European History, ed. by C. K. WARNER. 1966. x + 148 s. 11 sh. 6 d. pr. bind.

Foruden de tre her omtalte hæfter omfatter serien »Main Themes« bind, der behandler religionens rolle i moderne europæisk historie, udviklingen af den moderne stat, den europæiske befolkningsudvikling, politisk teori og ideologi og flere andre emner. Hvert hæfte består af en række mindre, i reglen afsluttede tidsskriftartikler af fremtrædende eksperter inden for de forskellige områder; til forskel fra den anden amerikanske serie »Problems in European Civilization«, der bringer sammendrag af forskellige forfatteres divergerende meninger om specielle problemer, der er omstridte i den historiske debat, er »Main Themes« artikler ordnet kronologisk og søger først og fremmest at understrege det historiske perspektiv inden for de valgte saglige emner.

Hæftet »Intellectual Movements« begynder med en beskrivelse af renaissance og slutter med eksistentialismen, specielt dens psykologiske aspekter; artiklernes forfattere er ikke primært nutidens forfattere – reformationsafsnittet er således skrevet af Ernst Troeltsch – og man har heller ikke været bange for at gå uden for faghistorikernes kreds – artiklen om freudianismen er forfattet af Thomas Mann. Denne frie holdning i valget af forfattere har ført til en høj faglig og samtidig stilistisk standard for alle ti artiklers vedkommende.

»Exploration and Discovery« fastholder ikke ganske seriens europæiske sigte; standarden fra »Intellectual Movements« holdes heller ikke, idet flere af artiklerne nærmer sig populær ugebladsstil; at begynde med en skildring af Columbus' færd og slutte med udforskningen af det ydre rum giver naturligvis en vis effekt, men det sker på bekostning af både synsvinkel og kvalitet, når artiklen om det ydre rum slutter med spekulationer over USAs chancer for at nå månen inden 1970 og over eventualiteten af livs tilstedeværelse på andre kloder.

Det landbrugshistoriske hæftes artikler er en blanding af solide fremstillinger af landbrugets struktur og økonomi i forskellige europæiske lande, rækkende fra middelalderen til det 20. århundrede, og et par nærmest kulturhistoriske skildringer af landbrug og bondeforhold, bl. a. en øjenvidneskildring af en »enclosure« fra det 17. århundrede. Artiklen om sovjetisk landbrug har karakter af en propagandapamflet, og et par småstykker om to typiske (hævdes det) franske landsbyer fra det 20. århundrede serveres med indlagte replikker, der virker lidet overbevisende. Kvaliteten i dette hæfte er overmåde svingende; historikere som Marc Bloch og van Bath er i særlig grad med til at afsløre en række andre artiklers magerhed.

Alle hæfterne er forsynet med sparsomme, men godt dækkende bibliografiske noter. »Main Themes«-idéen er god; desværre synes kvalitetssansen at svigte ind imellem – er det salgsstatistikken, som har fremkaldt forringelsen?

BENITO SCOCOZZA

ERNST W. ZEEDE: Die Entstehung der Konfessionen. Grundlagen und Formen der Konfessionsbildung im Zeitalter der Glaubenskämpfe. München-Wien, R. Oldenbourg Verlag, 1965. 213 s. 14,50 DM.

Forf., der er professor i historie ved Tübingen universitet, har med dette arbejde, som er en betydelig udvidelse af en afhandling i Historische Zeitschrift (185/1958), ikke ønsket at skrive en reformationshistorie i snævrere forstand. Han har villet belyse, hvorledes reformation og modreformation rent konkret vandt skikkelse i tiden. Men bogens undertitel er værd at bemærke, for forf. beskæftiger sig ikke alene med de enkelte konfessioners opståen fra omkring 1520 til 1650'erne, men også med de folkelige reaktioner, de mange former for konfessionel forvirring, de enkelte kirkers metoder i bestræbelserne for stabilisering etc. Fremstillingen koncentrerer naturligt nok især om katolicismen og lutherdommen, og forf. arbejder her navnlig med forholdene i Tyskland, som p. gr. af den politiske struktur i det 16. årh. er særligt velegnet til denne undersøgelse. Et kapitel vies dog også de østeuropæiske lande, hvorimod Skandinavien ejendommeligt nok må nøjes med et par linjer i forbifarten.

Særlig betydningsfuldt forekommer bogens kap. II, hvor der klart og overskueligt redegøres for forholdet mellem kirken og den verdslige magt, bekendelse og politisk øvrighed. Selvom disses magt var mere eller mindre begrænset af adelen, kapitlerne og folket, så er det dog ganske klart, at de var de bærende kræfter i denne proces. De enkelte fyrster følte sig forpligtet til at reformere, og hvadenten deres motiver var politiske, økonomiske eller religiøse, så støttedes de i denne opfattelse af reformatorerne. Dette bidrog til statsmagtens styrke, hvilket atter betød en begrænsning af det religiøse liv. Ulydighed mod fyrstekirkens tro var ensbetydende med politisk forbrydelse, forudsætningen for religionskrigene var skabt. Kirke og stat havde som før i tiden brug for hinanden, men det kan debatteres, hvem der høstede størst fordel. (Også kapitlerne VII og VIII er af betydning i denne sammenhæng). Den politiske øvrigheds bistand var uundværlig for kirkerne, reformationen var ikke folkets i bredere forstand, almuen og ofte også landgejstligheden levede i en uvidenhed, der holdt sig i generationer, et fænomen, der også er kendt fra vor hjemlige reformationshistorie.

Ud fra sit omfattende kendskab til reformationstiden redegør forf. for det kompleks af faktorer, der betingede konfessionsdannelsen i et landområde; han viser, hvorledes den konfessionelle bevidsthed langsomt vågnede, eller vel snarere provokeredes frem, hos parterne, og hvorledes disse påvirkede hinanden positivt og negativt. Et meget stort materiale, hentet fra samtidige visitatsprotokoller, kirkeordninger, dagbogsoptegnelser etc. er her arbejdet sammen, og det giver tilmed mange særdeles interessante oplysninger om reformtankernes modtagelse hos folket. Men forf. har valgt at undlade et noteapparat; i stedet